

Kšicová, Danuše

Závěr

In: Kšicová, Danuše. *Poéma za romantismu a novoromantismu : rusko-české paralely*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1983, pp. 167-169

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121984>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZÁVĚR

Naše práce je výsledkem první etapy široce koncipovaného výzkumu literárních žánrů, jemuž je v současné době v Československu věnována intenzivní pozornost. V souladu s teorií moderního genologického bádání chápeme poému jako *mnohvrstevnatou strukturu*, jejíž jednotlivé složky jsou v *neustálém pohybu*, a to jak ve směru *horizontálním* (v rámci dvou i více literatur v jednom časovém úseku), tak *vertikálním* (v rámci jedné literatury v různých časových obdobích). Proto byla uplatněna metoda *synchronního a diachronního* výzkumu a jejich kombinací. Při studiu romantické poémy jsme vzhledem k bohatému zastoupení tohoto žánru v ruské literatuře začali svou analýzu právě zde. Poměrně důkladné genologické zpracování tohoto období nám umožnilo kategorizaci na jednotlivé žánrové typy i diachronní výzkum modelu filozofické poémy, jenž jsme prováděli jak v rámci jedné literatury s přihlédnutím k evropskému kontextu (Lermontov, Lermontov—Blok), tak typologickým srovnáním dvou literatur. Vzhledem k paralelně zkoumanému vztahu romantismu a novoromantismu jsme přistoupili i ke komparaci interdisciplinárního charakteru. Zkoumali jsme vztah literatury k filozofii, výtvarnému umění a hudbě. Některými svými složkami proto práce překračuje čistě genologický aspekt a zasahuje do oblastí, které mají širší filozofickou či estetickou platnost. K výzkumu jednotlivých problémů bylo třeba přistupovat diferencovaně a sledovat ty strukturní složky analyzovaných děl, v nichž se vytypovaná problematika projevuje nejmarkantněji. Zatímco filozofický aspekt ovlivňuje především vrstvu ideově tematickou, projevuje se zření výtvarné a hudební ve vlastní poetice: na výstavbě tropů, zvláště pak metafor a metaforických epitet, v kompozici, ve stylu vůbec. To jsou ovšem složky, které spoluvytvářejí celkový charakter díla, stejně jako aspekt filozofiko-tematický do značné míry předurčuje estetickou formaci díla. Při výzkumu secesních prvků v básnické povídce se však projevil ještě jeden zajímavý moment. Vzhledem k tomu, že secese jakožto významný dobový styl absorbovala řadu podnětů z oblasti literární a filozofické, především z dekadence a symbolismu, jež svým výtvarným zřením začlenila do nové estetické roviny a jejichž působivost tak mnohdy umocnila — jsme svědky zpětné vazby. Nové

metatexty jsou výsledkem tohoto složitého průniku literatury do výtvarného umění a současně samy jeho novým zrcadlením. Ještě markantněji se tento dobový synkretismus projevil v oblasti hudby, jež se v době novoromantismu stává královnou všech umění. Na modelu *Symfonií A. Bělého* jsme demonstrovali úsilí symbolistů o absolutní průnik poezie s hudbou. U Bělého se to projevilo především v oblasti kompozice, u Chlebnikova to vedlo k pokusům o vytvoření zvláštního metajazyka, tzv. „zaumu“. Jako podklad ke zkoumání vztahu formací novoromantických a romantických jsme záměrně volili dílo V. Chlebnikova, autora tradičně spojovaného již s hnutím postsymbolistickým — futurismem. Podrobnou analýzou řady jeho poém i dramatických útvarů z různých časových období jsme se přesvědčili, že jde o vztah dynamický, projevovaný pozitivně i antipodicky.

Romantické tradice a antitradice v dílech autorů přelomu století jsme nacházeli i při výzkumu *synchronně diachronním*, který jsme uplatňovali při typologickém *srovnávání české a ruské literatury*. Znovu se potvrdila teze marxistické literární vědy, že žánry se nevyvíjejí imanentně, nýbrž diferencovaně v každé národní literatuře, při čemž rozhodující úlohu hrají často faktory mimoliterární povahy. Žánry, jež jsou do značné míry spjaté s básnickými směry a styly, jsou současně výrazem jejich formací. V české literatuře nedosáhl romantismus v první polovině 19. stol. svého plného uplatnění v důsledku celého souhrnu historických příčin. Přesto zde vzniká dílo, jež je dnes právem označováno za nedílnou součást evropského romantismu — Máchův *Máj*. Plný rozkvět české romantické poémy nastává až s příchodem první etapy novoromantismu, kdy téměř paralelně vznikají i narativní, sociálně orientované realistické básnické povídky, představované v ruské literatuře o generaci dříve Někrasovem. Nové básnické směry konce století: *dekadence, symbolismus, secese, impresionismus*, jež typologicky rovněž patří k *neoromantismu*, zanechávají své stopy i na žánru poémy. Vzhledem k dosavadnímu stavu bádání, kdy výzkum ruské poémy tohoto období není systematizován a dokončen a kdy české neoromantické poémě nebyla dosud věnována pozornost, je těžko vynášet nějaké definitivní soudy. Na základě provedené srovnávací analýzy však můžeme konstatovat, že v obou literaturách v tomto údobí básnická povídka existovala, i když v české literatuře se kryje pod nejrůznějšími názvy. V obou literaturách byla ovlivněna obdobnými podněty z filozofie a výtvarného umění; shodně reagovala i na impulzy západoevropských literatur. Převládající lyrismus vedl ke vzniku lyrizované alegorické poémy i k obnově dialogizované poémy, populární za romantismu. Tomuto žánru je blízké i soudobé dekadentní a symbolistické drama.

Z typologického srovnání české i ruské romantické a neoromantické poémy vyplývá, že novoromantismus, ovlivněný soudobou pesimistickou filozofií, sublimuje některé preromantické podněty, jež však rozvíjí pod tlakem soudobého realismu do nových neidealizovaných poloh. Novoromantičtí hrdinové se z démonických titánů mění ve střízlivé intelektuály, z ušlechtilých zbojníků a loupežníků se stávají lapkové, cena lásky, v první fázi neroman-

tismu ještě absolutní, bývá zpochybňována (zvláště u autorů ovlivněných dekadencí). Proto je neoromantismu blízká romantická ironie a groteska, předznamenávající stejně jako v romantismu momenty autodestrukční. Zdá se, že konzervativnější je neoromantická poéma ve sféře formálních znaků. Radikálně nové tvárné postupy vnáší do ruské literatury až období postsymbolistické (markantně je to patrné na tvorbě V. Chlebnikova, rozbíjecího dosavadní rytmičtý i kompoziční kánon). Podrobná analýza struktury neoromantické poémy z tohoto aspektu bude však předmětem dalšího bádání.

